

การศึกษา
แนวความคิด
ของคนไทย
ในอดีต และ ปัจจุบัน
: ข้อสรุป*

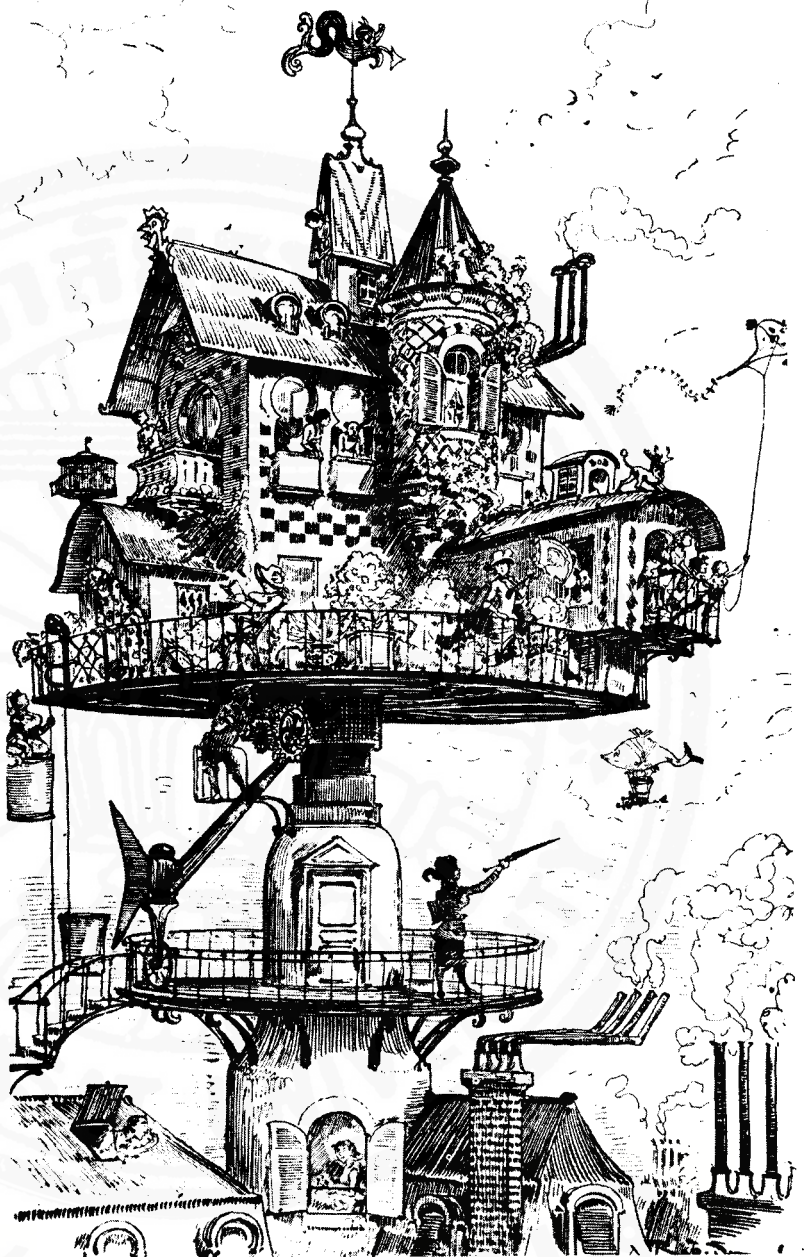
เสรี พงศ์พิศ
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

* บทความสืบเนื่องจากการสัมมนาเรื่อง "การศึกษา
แนวความคิดของคนไทยในอดีตและปัจจุบัน"

นับเป็นโชคดีที่สาขาวิชาปรัชญาสามารถเชิญชวนนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาวิชาต่าง ๆ มาแสดงทรรศนะเกี่ยวกับการศึกษาแนวความคิดของคนไทยในอดีตและปัจจุบันจากประสบการณ์ของตนเอง ทั้งท่านที่ได้เสนอแนวคิดนำและผู้ร่วมอภิปรายทั้งหลายต่างก็ได้ให้สิ่งที่ผมเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดจุดยืน แนวทางและวิธีการเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผมเชื่อว่า นี่เป็นอีกก้าวหนึ่งของการศึกษามนุษยศาสตร์ ขยาย “ขอบฟ้า” ทางวิชาการและพรมแดนแห่งความรู้ให้กว้างออกไป

สิ่งที่ผมจะสรุป คงไม่ใช่การทบทวนประเด็นต่าง ๆ ที่ท่านวิทยากรและผู้ร่วมสัมมนาได้พูดถึง แต่เป็นการหยิบยกบางประเด็นขึ้นมามาคิดต่อ ทำความเข้าใจ และหากเป็นไปได้ ทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือถ้าหากไม่ชัดเจนก็ขอให้เป็นคำถามใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ในการแสวงหาคำตอบต่อไป

ประเด็นแรก สืบเนื่องมาจากจุดมุ่งหมายของการสัมมนาครั้งนี้ที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นว่า เพื่อหาแนวทางในการศึกษาแนวความคิดของคนไทยในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นจุดเน้นในการเรียนการสอนวิชาปรัชญาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเราพบว่า การเรียนการสอนวิชาปรัชญา ซึ่งเริ่มมีขึ้นในระดับอุดมศึกษาของไทยเมื่อไม่นานมานี้มีปัญหามากมาย ได้มีการสัมมนาเรื่องนี้มาหลายครั้ง สาเหตุประการหนึ่ง คือ เนื้อหาวิชาปรัชญาที่สอนกันอยู่ในแทบทุกมหาวิทยาลัยเน้นที่ปรัชญาตะวันตก และส่วนใหญ่ก็เป็นประวัติปรัชญาเริ่มแต่ยุคกรีกจนถึงยุคปัจจุบัน แม้จะมีปรัชญาตะวันออกอยู่ด้วย แต่เมื่อเทียบอัตราส่วนกันแล้วก็เพียงส่วนน้อย หรือแทบจะเป็นเพียงตัวประกอบไปเท่านั้น นอกจากนั้นวิธีการสอนปรัชญายังทำให้เกิดความรู้สึกว่าเนื้อหาวิชาปรัชญาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกาละ

ภาพของ อัลเบิร์ต โรบินดา: บ้านหมุนลอยฟ้า

และเทศะ เหนือบริบททางสังคม เป็นปรัชญา “บริสุทธ์” ที่สวรค์หยิบยื่นมาให้ เพื่อจะนำไปประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสาขาวิชาอื่น ๆ ที่จะสอน เช่น ปรัชญาการเมือง ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาวิทยาศาสตร์ และอื่น ๆ คล้ายกับจะขัดทฤษฎีที่ว่า ความคิดเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมิได้มอง

ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลกระทบต่อความคิดอย่างไร และทั้งสองมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร

การมองว่า ปัญหาการเรียนการสอนปรัชญาเป็นเพราะเนื้อหาเป็นปรัชญาตะวันตกเสียส่วนใหญ่ และการแก้ปัญหาคควรจะหันมาศึกษาความคิดของคนไทยให้มากขึ้น เป็นประเด็นที่ให้เกิดความเข้าใจ

ไขว้เขว เขวตรงที่บางคนคิดว่า ปรัชญาตะวันตกไม่มีประโยชน์ และสุดโต่งไปยิ่งกว่านั้นคือ คิดว่าปรัชญาตะวันตกเป็นบ่อเกิดของอารยธรรมที่เลวร้าย บ่อนทำลายเอกลักษณ์ของชาติไทย เรื่องนี้เป็นที่น่าเป็นห่วง เพราะสัณฐานชาตินิยมออกมาชัดเจนเกินไป และชาตินิยมประเภทนี้ให้ผลเสียมากกว่าผลดี เป็นการมองความเป็นจริงอย่างคับแคบ ไม่อยู่ในประวัติศาสตร์และมักจะโยนหาสวรรค์หายอดีตดูเหมือนจะดีกว่าปัจจุบันเสมอ ยิ่งย้อนหลังไปไกลในประวัติศาสตร์เท่าใดก็ดูเหมือนจะดีขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งคงย้อนไปถึงสวนเอเดนดังในพระคัมภีร์

ไบเบิ้ล ที่ซึ่งมีมนุษย์เพียงสองคน มีความสุขอยู่ในสวรรค์บนดิน พุดเช่นนี้อาจจะเกินเลย แต่ก็เป็นแนวโน้มของหลายคนที่เคยแสดงออกในการชุมนุมเรื่องปัญหาการเรียนการสอนปรัชญาที่ผ่านมา

ความจริง การหันมาเน้นการศึกษาแนวความคิดของคนไทยไม่ใช่การปฏิเสธปรัชญาตะวันตก (และนี่ก็ถือการมองแบบตะวันตกดังที่อาจารย์เจตนา นาควัชระได้กล่าวไว้) แต่มาจากความเข้าใจที่ว่าปัจจุบันนี้การศึกษาเรื่องไทยได้ก้าวหน้าไปมากหากจะเทียบกับเมื่อ 20 ปีก่อน แนวโน้มดังกล่าวเกิดจากสำนึกที่ว่า เราไม่อาจเข้าใจปัจจุบันได้ต้องแท้ถ้าหากไม่เข้าใจอดีต การศึกษาประวัติศาสตร์การ

เมืองและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวนำที่เด่น ที่ยังด้อยอยู่คือประวัติศาสตร์ความคิด ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์วิจารณ์แนวความคิดในยุคสมัยต่าง ๆ ของบุคคลสำคัญ ในผลงานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พอมืออยู่ เรื่องนี้อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เสนอไว้เป็นแนวทางอย่างชัดเจน เรายังไม่สามารถบอกได้อย่างแน่ใจว่าโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ของคนในสมัยสุโขทัย ยุทธยา และรัตนโกสินทร์เป็นอย่างไร เขาเข้าใจรัฐ สติภาพ เสรีภาพ ความยุติธรรม และ concept อื่น ๆ อย่างไร เรายังไม่ทราบอย่างแน่ชัดว่าศาสนาและลัทธิต่าง ๆ ที่เข้ามาในแต่ละยุคสมัยนั้นมีลักษณะอย่างไร และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้น

มา และศาสนากับลัทธิเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงหรือถูกปรับให้เข้ากับสภาพของสังคมไทยอย่างไร สิ่งเหล่านี้ล้วนถูกถ่ายทอดตามกระบวนการทางประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน เราอาจจะเน้นการศึกษาแนวความคิดของคนไทยเพื่อตอบคำถามเหล่านี้ ภูมิปัญญาของคนไทยในอดีตคือรากฐานอันหนึ่งของภูมิปัญญาไทยในปัจจุบัน ซึ่งในแง่หนึ่ง แม้เราจะมีหลักฐานและเครื่องมือมากมาย แต่เราก็กังไม่มีผลงานที่สะท้อนความคิดของคนไทยในปัจจุบันในลักษณะปรัชญาได้อย่างชัดเจน เราอาจจะมัวรรมกรรมที่คล้ายคลึงกับชาร์ตร์ แต่ยังหาผลงานทางปรัชญาที่พอจะเทียบเคียงกันไม่ได้ (เทียบชาร์ตร์มาเพราะไม่คิดว่าเขาเป็นนักปรัชญาที่สูงส่งหรือวิเศษจนภูมิปัญญาไทยไม่อาจคิดได้อย่างเขาของเราจะออกมาในลักษณะอื่นก็ได้)

การเน้นแนวความคิดของไทยไม่ใช่ว่าการปฏิเสธปรัชญาตะวันตก เรื่องนี้ต้องทำความเข้าใจกันให้ชัด มันคงเป็นความขัดแย้งที่แปลก (paradox) ที่ว่าในปัจจุบันนี้ โลกไม่มีพรมแดนอีกแล้ว แต่ในเวลาเดียวกัน แต่ละชาติก็ยังคงเอกลักษณ์ของตนไว้ คนไทยไม่ใช่ฝรั่งแม้จะรับเอาวัฒนธรรมฝรั่งเข้ามามาก หรือแม้แต่ญี่ปุ่นเองซึ่งพัฒนาเทคโนโลยีและฐานะความเป็นอยู่ไปมากกว่าฝรั่งต้นตำรับหลายชาติ แต่ในส่วนลึกแล้วก็ยังเป็นญี่ปุ่นที่มีเอกลักษณ์ของบรรพบุรุษของตนอยู่ เราไม่อาจหยุดประวัติศาสตร์หยุดสติปัญญาของมนุษย์ และหยุดการสัมผัสระหว่างวัฒนธรรมได้ ที่จริงในอดีตก็เป็นเช่นนั้น เพียงแต่ขีดจำกัดทางคมนาคมและเทคโนโลยีไม่ทำให้การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเป็นไปในขีดขั้นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คนไทยเราเอาพุทธศาสนาจากอินเดีย ดังกา พร้อมกับวัฒนธรรมอื่นๆ รับเอาประเพณีและวิถีชีวิตหลายอย่างจากชนชาติใกล้เคียงอื่นๆ และเริ่มรับอารยธรรมตะวันตกในระยะหลังๆ นี้ ซึ่งเราเชื่อว่ามีอิทธิพลมากที่สุดไม่เพียงแต่

กานูส์ กับแมว (1946)

ในไทย แต่ในโลกปัจจุบัน จนกระทั่งเรียกอารยธรรมตะวันตกว่าเป็นเรื่อง “สากล”

เราต้องศึกษาปรัชญาตะวันตกเช่นเดียวกับที่ต้องศึกษาปรัชญาอินเดียและจีนไม่ใช่เพียงเพราะปรัชญาเหล่านี้มาพร้อมกับอารยธรรมที่มีอิทธิพลต่อไทย แต่เพราะว่าปรัชญาเหล่านี้เป็นสมบัติของมนุษยชาติ เป็นสิ่งที่มีความค่าเพื่อให้เราเข้าใจตัวเราเองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ ในปรัชญาเหล่านี้เราจะสามารถมองอดีต เข้าใจปัจจุบันและสิ่งที่ควรเป็นในอนาคต แม้ว่าปรัชญาแต่ละประเภทจะเป็นผลผลิตของคนที่มีชาติกำเนิดและวัฒนธรรมแตกต่างกัน นั่นก็ไม่ใช่เหตุผลที่เราจะตัดสินว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรือไม่ถูกต้อง เราไม่อาจเข้าใจคำว่า *ประชาธิปไตย* ที่เป็นเรื่องสากลในปัจจุบัน หากไม่ศึกษาปรัชญาตะวันตกตั้งแต่ยุคกรีกจนถึงปัจจุบัน ความคิดเรื่องประชาธิปไตยได้แผ่ขยายไปทั่วโลก เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีความค่าและควรเป็นสำหรับสังคม นี่เป็นเพียง

ตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งเราอาจจะลืมไปว่าเป็นเรื่อง “ของฝรั่ง” ในเวลาเดียวกัน เรามักพูดกันถึง “เอกลักษณ์” ไทย ความคิดภูมิปัญญาไทย และอื่นๆ ที่เป็นไทยเหมือนกันว่า ไทยไม่ได้อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง จนบางคนต้องการหาปรัชญาการศึกษาไทยที่เป็นไทย “บริสุทธิ์” ไม่ใช่ไปลอกเลียน “ของฝรั่ง” ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรจะถกกันในประเด็นต่อไป

ประเด็นที่สอง เป็นเรื่องที่พูดกันไม่รู้จัก คือ ความหมายของคำว่า “ปรัชญา” และหลายคนเชื่อว่า ต้องทำความเข้าใจกับคำนี้เสียก่อนจึงค่อยพูดกันเรื่องอื่น เช่น การพูดเรื่องปรัชญา “ประยุกต์” ผมเข้าใจว่าวิธีตั้งคำถามแบบนี้เป็นวิธีการของฝรั่ง และคำคำนี้ก็แปลมาจากภาษาฝรั่งอีกเหมือนกัน ถ้าเช่นนั้น ผมก็ขอชี้แจงไว้เลยในที่นี้ว่า คำว่า Philosophy มีความหมายลึกซึ้งกว่าแค่คำว่า “รักความรู้” มากนัก เพราะคำคำนี้เกิดในบริบทของกรีก กรีกเข้าใจคำว่า “ความรู้” คน

ละอย่างกับที่เราเข้าใจกัน ในปัจจุบัน
ความรู้ของเขาหมายถึงการเข้าถึงความ
เป็นจริงแห่งชีวิตที่ว่า มีเอกภาพในความ
หลากหลาย จักรวาลเป็นหนึ่งใน ชาวกรีก
พยายามค้นหาวา อะไรทำให้เกิดเอกภาพ
ในความหลากหลายดังกล่าว คนหนึ่งจะ
บอกว่า น้ำ อีกคนจะบอกว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ
อีกคนจะบอกว่าอะตอม และอีกคนจะ
บอกว่ามโนคติ เกิดความพยายามที่จะ
วิเคราะห์ลงไปในเรื่องต่าง ๆ เพื่อหาสิ่งที่
ทำให้เกิดเอกภาพนี้ การวิเคราะห์นี้มี
สมมุติฐานไว้ก่อนที่เรียกอีกในรูปหนึ่งว่า
“ทฤษฎี” ซึ่งก็แตกแขนงออกไปเป็น
ศาสตร์ต่าง ๆ “ความรู้” แบบกรีกจึงไม่
ใช่รู้อะไรก็ได้ในแง่ปริมาณ เขาเน้นคุณภาพ
กันมากกว่า แต่นั่นแหละ วิวัฒนาการ
ของการแสวงหาความรู้ทำให้ความหมาย
ดั้งเดิมคลาดเคลื่อนไป คนอย่างโสกราตีส
ที่บอกว่า “คุณธรรมคือความรู้ หรือ ความ
รู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติและเข้าถึง
สัจธรรมแห่งชีวิตนั้นหาได้อีกไม่มากนัก
ผมมองว่า ประชญาไม่ใช่เรื่องที่เร
จำกัดความกันไม่ได้ มนุษย์คิดมันขึ้นมา

น่าจะรู้ว่ามันคืออะไร ผมจึงไม่เห็นด้วยที่
จะบอกว่า ประชญาคืออะไร เป็นคำถามที่
หาคำตอบไม่ได้ ประชญา มีสองลักษณะ
หรือสองมิติ เป็นทั้งวิถีคิด (Thinking)
และความคิด (Thought) เราจะพบว่า
เพลโตกับอริสโตเติลมีวิถีคิดและความคิด
ที่ต่างกัน เขามีปรัชญาคนละอย่าง นิยาม
ปรัชญาคนละแบบ อริสโตเติลกับบออคัสติน
เดการ์ตกับฮิวม์ หรือถ้าจะเทียบกันข้าม
อารยธรรม เพลโตกับขงจื๊อก็มีวิถีคิดและ
ความคิดแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะแต่ละคน
เป็นบุคคลที่อยู่ในประวัติศาสตร์ อยู่ใน
วัฒนธรรมหนึ่งของยุคสมัยหนึ่ง เขาคง
ไม่อาจคิดวิเศษพิสดารให้นอกเหนือไป
จากสิ่งที่อยู่ล้อมรอบตัวเขาได้ **ปรัชญา**
เป็นการคิด ไตร่ตรองประสบการณ์ของ
ตนเอง (สิ่งที่ตนเองรับรู้และเรียนรู้มา)
อย่างเป็นระบบและวิพากษ์วิจารณ์ เสนอ
ความคิดบางอย่างที่ทำให้คนอื่นมองเห็น
“เอกภาพ” ในความหลากหลาย หรืออีก
นัยหนึ่งชี้ให้เห็นในสิ่งที่คนธรรมดา
มองไม่เห็นอย่างที่เราจะเจตนาได้กล่าวถึง
นี้ผมหมายถึงปรัชญาโดยทั่วไป ถ้าเราทำ
ความเข้าใจกันเช่นนี้แล้ว ก็ไม่น่าจะไป
ถามนักศึกษา หรือนาย ก. นาย ข. ว่า
ปรัชญาคืออะไร แต่น่าจะถามว่า คุณมอง
โลกอย่างไร มองชีวิตอย่างไร มองปัญหา
นี้ปัญหาไหนอย่างไร มนุษย์ทุกคนที่คิด
เป็นน่าจะมีปรัชญากันทั้งนั้น มีโลกทัศน์
ชีวิตทัศน์ของตนเอง จะแตกต่างกันที่ความ
ตื้นลึก เรียบง่ายหรือซับซ้อนเท่านั้น คนที่
คิดลึก ๆ และซับซ้อน และชี้ให้เห็นในสิ่ง
ที่คนทั่วไปยอมรับว่า “แปลกแต่จริง”
เราก็ตั้งชื่อเขาว่า “นักปรัชญา”

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผมเชื่อว่าไม่
ใช่เรื่อง “ของฝรั่ง” แต่เป็นเรื่องสากล
เพียงแต่ความคิดนี้เราได้มาจากฝรั่ง แต่
ฝรั่งก็คงไม่สงวนลิขสิทธิ์และคนไทยก็ไม่
น่าจะชาตินิยมอย่างมีเดบอดจนมองไม่
เห็นว่าอะไรมีคุณค่าและควรจะเรียนรู้จาก
คนอื่นที่ไม่ใช่คนไทย ถ้าอย่างนั้นเราก็คง

กลับมามองสถานการณ์ในบ้านเราอีกครั้ง
หนึ่ง เราไม่ได้สอนปรัชญา เราไม่ขาดนัก
คิดนักปรัชญา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
นักปรัชญาเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเคยเรียน
ปรัชญา มา หรือสอนวิชาปรัชญา และไม่
จำเป็นต้องเป็นคนที่มีคิดแบบวิเศษพิสดาร
ไม่เหมือนใครในโลกหรือในประเทศไทย
เพราะนักปรัชญาทั้งหลายก็ล้วน “เหยียบ
ไหล่” คนอื่นไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันมา
ทั้งนั้น เขาอาจ “วิพากษ์” เป็นและเก่งกว่า
คนอื่นเท่านั้น เนื้อหาของปรัชญาไม่จำ
เป็นต้องเป็นเรื่องปัจจุบันเสมอไป เพราะ
สิ่งที่คนเรารับรู้และเรียนรู้ อันเป็นวัตถุดิบ
สำหรับการคิดนั้นรวมไปถึงอดีตด้วย อดีต
ที่จารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นมุข
ปาฐะ เป็นวัตถุในลักษณะต่าง ๆ ความ
พยายามที่จะเข้าใจในสิ่งเหล่านั้นจากจุด
ยืนของตนเอง (แม้จะมีคนพยายามบอก
ว่าต้องเข้าใจจากจุดยืนของคนที่ยืนใน
ยุคสมัยของเขาอย่างเฝ้าหวัด ยืนมั่นคง
ทำไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เราไม่อาจตัด
อดีตวิเศษออกไปได้ทั้งหมด) ผมกำลัง
มองนักปรัชญาอย่างไฮเดกเกอร์ ซึ่งมีผล
งานทางปรัชญาที่น่าสนใจในปัจจุบัน เขา
มีงานที่ว่าด้วย “ปรัชญาคืออะไร” “อภิป
รัชญาคืออะไร” “ภาวะกับเวลา” ไปจน
ถึง “ความคิดเรื่องความจริงในทรงสนะ
ของเพลโต” “คำถามกับปัญหาอภิปรัชญา”
“นิทเช” และข้อเขียนอื่น ๆ อีกมากมาย
ซึ่งเป็นการไตร่ตรอง วิเคราะห์วิจารณ์
ของเขาเอง ไฮเดกเกอร์ก็ “เหยียบไหล่”
คนอื่น ๆ ก่อนหน้าเขาเช่นเดียวกับนักคิด
นักปรัชญาทั้งหลาย เขามองเห็นความ
ต่อเนื่องระหว่างปัจจุบันกับอดีตได้อย่าง
น่าสนใจ เขาสรุปว่าเราทุกคนเป็นทายาท
ของความคิดแบบกรีก เขาจึงให้ความสำคัญ
ปรัชญากรีกยุคแรกอย่างมาก แต่
สังเกตได้จากผลงานต่าง ๆ ของเขาว่า
เขาพยายาม “สนทนา” กับประวัติศาสตร์
“สนทนา” กับเพลโต กับค่านี กับนิท
เชและนักปรัชญาคนอื่น ๆ ก่อนหน้าเขา
เรียกว่าเป็นการ “สนทนา” ไม่ใช่การพูด

ตามหลังเหมือนคนเล่นละครพูดตามคนบอกบท ไฮเดกเกอร์จึงสามารถให้อะไร “ใหม่” แก่คนในปัจจุบันเสมอ เขาเสริมต่อโดย “วิภาษ” กับคนเหล่านั้น

ไฮเดกเกอร์อาจเป็นกรณีที่หลายคนบอกว่า เขาพูดถึงปรัชญา “บริสุทธิ์” แต่มองคนอื่น ๆ ที่ “ประยุกต์” ก็ได้ คนอย่างมาร์กซ์ มิลล์หรือเหมา ก็ล้วนแต่เป็นนักคิดที่ใคร่ครองประสบการณ์ของตน โดยอาจเน้นในแง่หนึ่งแง่ใดเป็นพิเศษ แต่เขาเหล่านั้นก็ล้วน “เหยียบไพล่” คนก่อน ๆ เขามาทั้งนั้น เหมอาจจะคิดคล้ายคลึงกับมาร์กซ์ แต่เมืองจีนไม่ใช่เมืองฝรั่ง เหมาวิภาษมาร์กซ์เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมจีน

ผมเองประทับใจในปรัชญา (วิธีคิดและความคิด) ของไฮเดกเกอร์ แม้ผมจะออกตัวว่าไม่อาจหาญที่จะเหยียบไพล่ไฮเดกเกอร์ แต่ก็อาจจะกำลังทำอยู่ก็เป็นได้ เพราะความคิดส่วนใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อการพูดของผมในวันนี้ก็คงมาจากไฮเดกเกอร์ และเพราะความคิดนี้ โดยส่วนตัวผมจึงเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่

เราจะ “สนทนา” กับประวัติศาสตร์ กับนักคิดไทยในอดีต กับคนไทยในอดีต แต่ในเวลาเดียวกัน เราก็ต้อง “สนทนา” กับคนในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่คนไทยเท่านั้น แต่มนุษยชาติซึ่งไม่มีอะไรเป็นอุปสรรคขวางกั้นอีกแล้ว

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผมจึงหวังว่าเราจะไม่ไขว่ไขวกับคำว่า “ปรัชญาไทย” ซึ่งกำกวม เราน่าจะพูดถึงปรัชญาของคนไทยในยุคต่าง ๆ ปรัชญาของนาย ก. นาย ข. ในประวัติศาสตร์ไทย ศึกษาเขาในลักษณะที่เราคิดว่าเขาเป็นอย่างนั้น และ “สนทนา” กับเขาต่อไป เพื่อเราจะได้ “สนทนา” กับคนในปัจจุบันถึงเรื่องของคนในอดีตอย่างมีความหมาย ทำให้อึดมาใกล้และเกี่ยวข้องกับปัจจุบันมากขึ้น โดยนัยนี้ เราจะไม่มองหาอะไรในอดีต ประหนึ่งการขุดเพชรพลอยจากใต้ดิน นำขึ้นมาเป็นเครื่องประดับ ความคิดของคนไม่ใช่วัตถุ มันไม่หยุดนิ่ง แต่วิวัฒนาการและวิภาษมาอยู่ตลอดเวลา เราจะไม่มองหาปรัชญาการศึกษาไทยในอดีต และนำมาใช้กับปัจจุบัน ประหนึ่งว่านั่นคือคำตอบ

สำเร็จรูป เราควรจะหาจากอดีตและควรวิพากษ์และวิภาษ หรือที่เรียกว่า “สนทนา” กับอดีต และมองคนปัจจุบัน สังคมปัจจุบันตามสภาพที่เป็นจริง และเมื่อนั้นเราก็น่าจะเข้าใจว่า เรื่องไทยอย่างเดียวน่าจะไม่ใช่เพียงพอ เราควรจะมองให้ครอบคลุมกวาลมของสมบัติอันมีค่าทั้งในอดีตและปัจจุบันของอารยธรรมอื่น ๆ ในโลกด้วย เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของคนไทยด้วย หากเราจะ “สนทนา” กับคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งให้เขาเห็นอะไรบางอย่างที่เขายังไม่เห็น พูดอะไรบางอย่างให้เขาเข้าใจ เราก็ต้องรู้จัก “ภาษา” (Language ในภาษาฝรั่งเศส) ของเขา และพูด “ภาษา” ของเขา นำเขาเข้าสู่มิติที่ลึกกว่าของ “ภาษา” ที่เขาพูดนั่นเอง

ผมขอขอบคุณท่านวิทยากรที่ช่วยให้ผมได้คิดต่อ และหวังอย่างยิ่งว่า เราทุกคนจะช่วยกันคิดต่อ เพื่อทำให้ความสับสนเป็นความเรียบง่าย ทำให้ความหลากหลายมีเอกภาพ

ภาพของ ปาโบล ปิกัสโซ: เกาผู้ฝันตาเลใจศิลปิน